

ΑΣΗΜΕΝΙΑ ΣΕΙΡΑ

Ακόμα πιο μακριά

ΤΖΟΝΑΘΑΝ ΦΡΑΝΖΕΝ

Ακόμα πιο μακριά

Μετάφραση
ANNA ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ

ΩΚΕΑΝΙΔΑ

Στον Τομ Ζελμ, για τα μαθήματα στη γραφή,
και στον Γκόραν Έκστρομ, για τα μαθήματα στο ταξίδι

Τίτλος πρωτοτύπου:
Jonathan Franzen, *Farther Away*

1η έκδοση: Σεπτέμβριος 2013

Μετάφραση: Άννα Παπασταύρου
Τυπογραφική διόρθωση: Αρετή Μπουκάλα

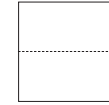
© 2012, Jonathan Franzen
© 2013, για την ελληνική γλώσσα
Εκδόσεις Ωκεανίδα ΑΕ
Δερβενίων 38, 106 81 Αθήνα, τηλ. 210.38.06.137
e-mail: info@oceanida.gr
www.oceanida.gr

Ηλεκτρονική στοιχειοθεσία-Σελιδοποίηση: Εκδόσεις «Ωκεανίδα»
Εκτύπωση: Μ. Σπύρου & Σία ΑΕ

ISBN 978-960-410-691-2

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ο πόνος δε σκοτώνει (2011)	11
Ακόμα πιο μακριά (2011)	25
Η μεγαλύτερη οικογένεια που εξιστορήθηκε ποτέ (2010)	76
Σφήκες (2010)	92
Η άσχημη Μεσόγειος (2010)	96
Ο Βασιλιάς του Καλαμποκιού (2010)	144
Περί αυτοβιογραφικής μυθιστορίας (2009)	152
Πήρα μόνο για να σου πω σ' αγαπώ (2008)	180
Ντέιβιντ Φόστερ Γουάλας (2008)	205
Η κινέζικη φρατερούλη (2008)	213
Για τον Γελαστό αστυνόμο (2008)	271
Το κόμμα και το έπειτα (2008)	277
Αυθεντικό αλλά φριχτό (2007)	281
Συνέντευξη με την Πολιτεία της Νέας Υόρκης (2007)	294
Ερωτικές επιστολές (2005)	325
Ο μικρός μας πλανήτης (2005)	332
Το τέλος της κραιπάλης (2005)	336
Τι σε κάνει να πιστεύεις με τόση σιγουριά ότι δεν είσαι εσύ ο ίδιος ο κακός; (2004)	341
Οι σχέσεις μας: μια σύντομη ιστορία (2004)	358
Ο άνθρωπος με το γκρι κοστούμι (2002)	362
Δεν έχει τελειωμό (1998)	370

Ο πόνος δε σκοτώνει (2011)

*(εναρκτήρια ομιλία προς τους τελειόφοιτους,
Κολέγιο Κένιον, Μάιος 2011)*

Καλημέρα, τάξη του 2011. Καλημέρα, συγγενείς και συνάδελφοι καθηγητές. Είναι μεγάλη μου τιμή και χαρά να βρίσκομαι εδώ σήμερα.

Θα προχωρήσω θεωρώντας ότι όλοι γνωρίζατε σε τι μπλέκατε όταν επιλέγατε ένα λογοτέχνη για να εκφωνήσει αυτόν το λόγο. Σκοπεύω να κάνω αυτό που κάνουν οι λογοτέχνες, με άλλα λόγια να μιλήσω για τον εαυτό μου, με την ελπίδα ότι η εμπειρία μου θα προκαλέσει συνειρμούς με τη δική σας. Θα ήθελα να ασχοληθώ με το ζήτημα του έρωτα και τη σχέση του με τη ζωή μου και με τον παράξενο τεχνοκαπιταλιστικό κόσμο που όλοι εσείς, παιδιά, κληρονομείτε.

Πριν δυο βδομάδες πάνω-κάτω, αντικατέστησα το τριών ετών Blackberry Pearl μου με ένα πολύ πιο δυνατό Blackberry Bold 3G, με κάμερα πέντε μεγαπίξελ. Περιττό να πω ότι εντυπωσιάστηκα διαπιστώνοντας πόσο μακριά έχει φτάσει η τεχνολογία μέσα σε τρία χρόνια. Ακόμα κι όταν δεν είχα σε ποιον να τηλεφωνήσω ή να στείλω μήνυμα ή

ιμέιλ, ήθελα να παίζω με το καινούργιο Bold μου και να απολαμβάνω την εκπληκτική καθαρότητα της οθόνης του, τη μεταξένια δράση του μικροσκοπικού του track pad, τη συγκλονιστική ταχύτητα της ανταπόκρισής του, τη σαγηνευτική ομορφιά των γραφικών του. Με δυο λόγια, είχα μαγευτεί με την καινούργια συσκευή μου. Με αντίστοιχο τρόπο είχα μαγευτεί και με την παλιά συσκευή μου, φυσικά· όμως με τα χρόνια η λάμψη της σχέσης μας είχε ξεθωριάσει. Είχαν προκύψει με το Pearl μου θέματα εμπιστοσύνης, θέματα λογιστικής, θέματα συμβατότητας, ακόμα και κάποιες αμφιβολίες, προς το τέλος, για το κατά πόσο ήταν στα καλά του το Pearl μου, ώσπου στο τέλος αναγκάστηκα να παραδεχτώ ότι είχα πια ξεπεράσει αυτή τη σχέση.

Είναι ανάγκη να τονίσω ότι –εκτός από κάποια τρελή, ανθρωπομορφική προβολή όπου το παλιό μου Blackberry ένοιωθε πικραμένο για το μαρασμό του έρωτά μου προς αυτό– η σχέση μας ήταν εξ ολοκλήρου μονοσήμαντη; Επιτρέψτε μου να το τονίσω έτσι κι αλλιώς. Επιτρέψτε μου επίσης να τονίσω σε πόσο μεγάλη έκταση χρησιμοποιείται η λέξη *σέξι* για να περιγράψει συσκευές τελευταίας τεχνολογίας· και πόσο τα τρομερά κουλ πράγματα που μπορούμε να κάνουμε σήμερα με αυτές τις συσκευές –όπως να τις παρακινούμε σε δράση προφέροντας ξόρκια διάφορα, ή κάνοντας εκείνο το κόλπο στο iPhone όπου ανοίγεις τα δάχτυλα και μεγεθύνεις τις εικόνες– θα φαίνονταν σε ανθρώπους εκατό χρόνια πριν, σαν μαγικά ταχυδακτυλουργού, σαν τρικ κάποιου μάγου· και πώς, όταν θέλουμε να περιγράψουμε μια ερωτική σχέση που λειτουργεί άψογα, μιλάμε πράγματι για *μαγεία*. Επιτρέψτε μου να ρίξω την ιδέα ότι, σύμφωνα με τη λογική του τε-

χνοκαταναλωτισμού, όπου οι αγορές ανακαλύπτουν και ανταποκρίνονται σε όσα πρωτίστως επιθυμούν οι καταναλωτές, η τεχνολογία μας έχει γίνει εξαιρετικά ικανή στο να κατασκευάζει προϊόντα που ανταποκρίνονται στην ιδανική ερωτική σχέση της φαντασίας μας, όπου το αγαπημένο αντικείμενο δε ζητάει τίποτα και δίνει τα πάντα, ακαριαία, και μας κάνει να νιώθουμε παντοδύναμοι και δεν κάνει φοβερές σκηνές όταν αντικαθίσταται από ένα ακόμα πιο σέξι αντικείμενο και εγκαταλείπεται σ' ένα συρτάρι: αυτός (για να μιλήσω πιο γενικά) ο υπέρτατος σκοπός της τεχνολογίας, το τέλος της τέχνης*, είναι να αντικαταστήσει ένα φυσικό κόσμο ο οποίος είναι αδιάφορος στις προσδοκίες μας –έναν κόσμο με καταιγίδες και βάσανα και καρδιές έτοιμες να ραγίσουν· έναν κόσμο αντίστασης– μ' έναν κόσμο τόσο πρόθυμο να ανταποκριθεί στις επιθυμίες μας, που να είναι στην ουσία μια απλή προέκταση του εαυτού μας. Επιτρέψτε μου, τέλος, να πω ότι κατά συνέπεια ο κόσμος του τεχνοκαταναλωτισμού βασανίζεται από την αληθινή αγάπη, και δεν έχει άλλη επιλογή παρά κι αυτός με τη σειρά του να βασανίζει την αγάπη.

Η πρώτη του γραμμή άμυνας είναι να εμπορευματοποιήσει τον εχθρό του. Μπορείτε όλοι να συνεισφέρετε τα δικά σας αγαπημένα, πιο αηδιαστικά δείγματα εμπορευματοποίησης της αγάπης. Τα δικά μου περιλαμβάνουν τη βιομηχανία του γάμου, τις διαφημίσεις στην τηλεόραση που παρουσιάζουν χαριτωμένα μικρά παιδιά ή αυτοκίνητα που δωρίζονται για τα Χριστούγεννα, και την ιδιαίτερα γκροτέσκα εξίσωση των διαμαντικών με την αιώνια αφο-

*Ελληνικά στο κείμενο. (Όλες οι σημειώσεις είναι της μεταφράστριας.)

σίωση. Το μήνυμα σε κάθε περίπτωση είναι πως αν αγαπάς κάποιον οφείλεις να του αγοράζεις πράγματα.

Ένα σχετικό φαινόμενο είναι η διαρκής μεταμόρφωση, με την ευγενή άδεια του φέισμπουκ, του ρήματος *like* από μία ψυχική κατάσταση σε μία πράξη την οποία εκτελείς με το ποντίκι του υπολογιστή σου: από ένα αίσθημα σ' έναν ισχυρισμό καταναλωτικής επιλογής. Και γενικά, το «μου αρέσει» κάτι γίνεται υποκατάστατο του «αγαπώ» στην εμπορική κουλτούρα. Το εντυπωσιακό με όλα τα καταναλωτικά προϊόντα –και πάνω απ' όλα με τις ηλεκτρονικές συσκευές και εφαρμογές– είναι πως έχουν σχεδιαστεί για να γίνονται αφάνταστα αρεστές. Αυτός είναι, πράγματι, ο ορισμός ενός καταναλωτικού προϊόντος, σε αντίθεση με το προϊόν που είναι απλώς ο εαυτός του και του οποίου οι κατασκευαστές δεν κόπτονται για το πώς θα σας αρέσει. Εδώ ο νους μου πάει σε αεριωθούμενες μηχανές, σε εξοπλισμό εργαστηρίων, σε σοβαρή τέχνη και λογοτεχνία.

Όμως, αν το σκεφτείτε αυτό με ανθρώπινους όρους και φανταστείτε ένα άτομο που χαρακτηρίζεται από μια απελπισμένη επιθυμία να γίνεται αρεστό, τι βλέπετε; Βλέπετε ένα άτομο χωρίς ακεραιότητα, χωρίς κέντρο βάρους. Σε πιο παθολογικές καταστάσεις, βλέπετε ένα ναρκισσιστή – ένα άτομο που δεν μπορεί να ανεχτεί να σπλώνεται η εικόνα του, πράγμα που υπονοείται όταν δεν αρέσει στους άλλους, και το οποίο κατά συνέπεια είτε απομακρύνεται από την ανθρώπινη επαφή είτε οδηγείται σε ακραίες πράξεις θυσιάζοντας την ακεραιότητά του προκειμένου να αρέσει.

Ωστόσο, αν αφιερώνετε τη ζωή σας στο να γίνετε αρεστοί, και αν ενδύεστε οποιαδήποτε κουλ περσόνα απαι-

τείται προκειμένου να συμβεί αυτό, σημαίνει πως έχετε απελπιστεί ότι δεν αγαπιέστε γι' αυτό που πραγματικά είστε. Κι αν καταφέρετε να πείσετε άλλους ανθρώπους να σας αγαπήσουν, θα είναι δύσκολο να μη νιώσετε, σε κάποιο βαθμό, περιφρόνηση για τους ανθρώπους εκείνους, ακριβώς επειδή υπέκυψαν στη γοητεία σας. Αυτοί οι άνθρωποι υπάρχουν για να σας κάνουν να νιώθετε καλά με τον εαυτό σας, αλλά πόσο καλά μπορεί να νιώθετε όταν αυτό το εισπράττετε από ανθρώπους που δε σέβεστε; Μπορεί να διαπιστώσετε ότι γίνεστε καταθλιπτικοί ή αλκοολικοί, ή αν είστε Ντόναλντ Τραμπ, βάζετε υποψηφιότητα για την προεδρία (και στη συνέχεια τα παρατάτε).

Φυσικά, τα τεχνολογικά καταναλωτικά προϊόντα ποτέ δε θα έκαναν κάτι τόσο απωθητικό, επειδή δεν είναι άνθρωποι. Ωστόσο είναι μεγάλοι σύμμαχοι και αρωγοί του ναρκισσισμού. Δίπλα στην έμφυτη λαχτάρα τους να γίνονται αρεστά συνυπάρχει άρρηκτα η λαχτάρα να μας επηρεάζουν ευχάριστα. Η ζωή μας φαίνεται πολύ πιο ενδιαφέρουσα όταν φιλτράρεται μέσα από την ελκυστική σελίδα του φέισμπουκ. Είμαστε σταρ στη δική μας ταινία, φωτογραφιζόμαστε ακατάπαυστα, κάνουμε κλικ στο ποντίκι κι ένα μηχάνημα μας επιβεβαιώνει την αίσθηση της κυριαρχίας μας. Και μιας και η τεχνολογία είναι στην πραγματικότητα μια απλή προέκταση του εαυτού μας, δεν είμαστε υποχρεωμένοι να νιώθουμε περιφρόνηση για το ότι μπορεί να μας κάνει ό,τι θέλει, όπως θα νιώθαμε για αληθινούς ανθρώπους. Όλα είναι ένας τεράστιος, ατέρμονος φαύλος κύκλος. Σ' εμάς αρέσει ο καθρέφτης και στον καθρέφτη αρέσουμε εμείς. Για να γίνουμε φίλοι μ' ένα άτομο σημαίνει απλώς να περιλάβουμε το άτομο αυτό στην ιδιωτική μας αίθουσα με τα κολακευτικά κάτοπτρα.

Μπορεί να γίνομαι υπερβολικός, λιγάκι. Πολύ πιθανό να έχετε σιχαθεί ν' ακούτε τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης να δυσφημούνται από ιδιόρρυθμους μεσόκοπους πενήντα ενός ετών. Ο στόχος μου εδώ είναι κυρίως να δημιουργήσω μια αντίθεση ανάμεσα στις ναρκισσιστικές τάσεις της τεχνολογίας και το πρόβλημα του έρωτα και της πραγματικής αγάπης. Στη φίλη μου Άλις Σίμπολντ αρέσει να μιλάει για το πώς «την πατάς άγρια κι ερωτεύεσαι κάποιον». Έχει κατά νου τη λάσπη που αναπόφευκτα ρίχνει ο έρωτας στον καθρέφτη της αυτοεκτίμησής μας. Η απλή ουσία του θέματος είναι ότι το να προσπαθείτε να γίνετε απόλυτα αρεστοί είναι ασυμβίβαστο με τις ερωτικές σχέσεις. Για παράδειγμα, αργά ή γρήγορα θα βρεθείτε μπλεγμένοι σ' έναν άθλιο, λυσσαλέο καβγά και θα διαπιστώσετε ότι ξεστομίζετε πράγματα που και σ' εσάς τους ίδιους δεν αρέσουν καθόλου, πράγματα που κάνουν θρύψαλα την εικόνα σας ως ανθρώπου έντιμου, ευγενικού, άνετου, γοητευτικού, συγκρατημένου, αστείου, αξιαγάπητου. Από μέσα σας βγήκε κάτι πιο αληθινό από τη δυνατότητα να αρέσετε, και ξάφνου ζείτε στ' αλήθεια. Ξάφνου έχετε να κάνετε μια πραγματική επιλογή, όχι μια επίπλαστη επιλογή ενός καταναλωτή ανάμεσα σ' ένα Blackberry ή ένα iPhone, αλλά μια ερώτηση: Αγαπώ αυτό το άτομο; Και για το έτερο άτομο: Αυτό το άτομο με αγαπάει; Δεν υπάρχει κανένας άνθρωπος του οποίου να σας αρέσουν ένα προς ένα όλα του τα χαρακτηριστικά. Γι' αυτό κι ένας κόσμος όπου όλα αρέσουν είναι τελικά ένα ψέμα. Όμως υπάρχει πράγματι ένα πρόσωπο, του οποίου αγαπάτε όλα, ένα προς ένα, τα χαρακτηριστικά του πραγματικού του εαυτού. Και γι' αυτό ο έρωτας είναι μια τόσο σημαντική υπαρξιακή απειλή για την τεχνοκαταναλωτική τάξη πραγμάτων: γιατί ξεσκεπάζει το ψέμα.

Ένα από τα ενθαρρυντικά στοιχεία σχετικά με τη μάστιγα των κινητών τηλεφώνων στη γειτονιά μου στο Μανχάταν είναι το ότι, ανάμεσα σε όλα τα ζόμπι που γράφουν μηνύματα και τους παρλαπίπες που οργανώνουν πάρτι στα πεζοδρόμια, μερικές φορές τυχαίνει να περπατήσω δίπλα σε κάποιον που έχει στήσει έναν τίμιο και ειλικρινή καβγά με κάποιον που αγαπάει. Είμαι σίγουρος ότι θα προτιμούσαν να μην κάνουν τον καβγά σ' ένα κοινόχρηστο πεζοδρόμιο, κι όμως νά που τους συμβαίνει και συμπεριφέρονται μ' έναν πολύ, μα πάρα πολύ, μη ψύχραιμο τρόπο. Φωνάζουν, κατηγορούν, εκλιπαρούν, προσβάλλουν, βρίζουν. Κάτι τέτοια είναι που αναπτερώνουν τις ελπίδες μου για τον κόσμο.

Όχι πως η αγάπη είναι μόνο καβγάδες ή πως όσοι είναι αφοσιωμένοι αποκλειστικά στον εαυτό τους δεν είναι ικανοί να κατηγορούν και να βρίζουν. Αυτό που πραγματικά αφορά η αγάπη είναι μια απύθμενη συναισθηματική ταύτιση, που γεννιέται όταν η καρδιά αποκαλύπτει ότι ένα άλλο άτομο είναι αληθινό ακριβώς με τον τρόπο και στο βαθμό που είστε κι εσείς. Και γι' αυτό η αγάπη, όπως την καταλαβαίνω εγώ, είναι πάντα συγκεκριμένη. Το να προσπαθείς ν' αγαπήσεις όλη την ανθρωπότητα μπορεί να είναι ένα εγχείρημα που αξίζει τον κόπο, αλλά, κατά έναν παράξενο τρόπο, παραμένει εστιασμένο στον εαυτό μας, στην ηθική ή πνευματική ευημερία του ίδιου του εαυτού μας. Ενώ αντίθετα, για ν' αγαπήσεις ένα συγκεκριμένο πρόσωπο και να ταυτιστείς με τους αγώνες του και τις χαρές του σαν να ήταν δικές σου, πρέπει να παραχωρήσεις ένα κομμάτι του εαυτού σου.

Όταν ήμουν στο τελευταίο έτος του κολεγίου, έκανα το πρώτο σεμινάριο που έγινε ποτέ στο κολέγιο πάνω στη θεωρία της λογοτεχνίας, και ερωτεύτηκα την πιο έξυπνη

φοιτήτρια σ' εκείνο το σεμινάριο. Και οι δύο μας απολαμβάναμε το πώς η θεωρία της λογοτεχνίας μάς έκανε στη στιγμή να νιώθουμε δυνατοί –μοιάζει από αυτή την άποψη με την τεχνολογία του σύγχρονου καταναλωτή– και κολακευόμασταν με το πόσο πιο εξελιγμένοι ήμασταν εμείς από τα παιδιά που έκαναν ακόμα εκείνες τις παλιές πληκτικές και προσηλωμένες στο κείμενο αναγνώσεις. Για ποικίλους θεωρητικούς λόγους, πιστεύαμε επίσης ότι θα ήταν κουλ να παντρευτούμε. Η μητέρα μου, η οποία είχε περάσει είκοσι χρόνια για να με κάνει έναν άνθρωπο που θα ποθούσε την πλήρη δέσμευση στην αγάπη, τώρα άλλαξε γνώμη και συνηγορούσε υπέρ του να περάσω, όπως το έθετε, την τρίτη δεκαετία της ζωής μου «ρέμπελος κι ανέμελος». Φυσικά, μιας και πίστευα πως έκανε σε όλα λάθος, θεώρησα πως έκανε λάθος και σ' αυτό. Χρειάστηκε να ανακαλύψω μόνος μου και με άγριο τρόπο τι μπερδεμα είναι η δέσμευση.

Το πρώτο πράγμα που εγκαταλείψαμε ήταν η θεωρία. Όπως κάποτε αξιομνημόνευτα παρατήρησε η τότε σύντομα μέλλουσα σύζυγός μου, μετά από μια ατυχή σκηνή στο κρεβάτι: «Δεν μπορείς να αποδομείς και να γδύνεσαι ταυτόχρονα». Περάσαμε ένα χρόνο σε διαφορετικές ηπείρους και πολύ γρήγορα ανακαλύψαμε ότι, παρότι είχε γούστο να γεμίζουμε τις σελίδες των επιστολών που ανταλλάσσαμε με θεωρητικές ατάκες, δεν είχε και τόσο γούστο να διαβάζουμε αυτές τις σελίδες. Όμως αυτό που για μένα πραγματικά σκότωσε τη θεωρία –κι άρχισε να με θεραπεύει, γενικότερα, από την εμμονή μου για το πώς φαινόμουν στους άλλους– ήταν η αγάπη μου για τη λογοτεχνία. Μπορεί να υπάρχει μια επιφανειακή ομοιότητα ανάμεσα στο να διορθώνεις ένα μυθιστόρημα και να διορθώ-

νεις την ιστοσελίδα σου ή το προφίλ σου στο φέισμπουκ· όμως μια σελίδα πρόζα δεν έχει εκείνα τα στρωτά γραφικά που θα βοηθήσουν να τονώσεις την εικόνα του εαυτού σου. Αν ωθείστε σε μια προσπάθεια να ανταποδώσετε το δώρο που αντιπροσωπεύουν για σας τα μυθιστορήματα των άλλων, ενδεχομένως δεν μπορείτε να αγνοήσετε ό,τι υπάρχει παραπλανητικό ή από «δεύτερο χέρι» μέσα στις δικές σας σελίδες. Και αυτές οι σελίδες ένας καθρέφτης είναι, κι αν στ' αλήθεια αγαπάτε τη λογοτεχνία, θα διαπιστώσετε ότι οι μόνες σελίδες που αξίζει να κρατήσετε είναι εκείνες που σας απεικονίζουν όπως πραγματικά είστε.

Φυσικά ο κίνδυνος εδώ είναι η απόρριψη. Όλοι μπορούμε ν' αντέξουμε το ότι θα μας αντιπαθούν κατά καιρούς, επειδή υπάρχει μια απύθμενη δεξαμενή ανθρώπων που δυνάμει θα μας συμπαθήσουν. Όμως το να εκθέσετε τον εαυτό σας ολόκληρο, όχι μόνο την αρεστή επιφάνεια, και να σας τον απορρίψουν, μπορεί να αποδειχτεί καταστροφικά οδυνηρό. Γενικά η προοπτική του πόνου, του πόνου της απώλειας, του χωρισμού, του θανάτου, είναι αυτό που κάνει τόσο δελεαστική την προσπάθεια να αποφεύγουμε την αγάπη και να παραμένουμε στην ασφάλεια του «αρεστού» κόσμου. Η σύζυγός μου κι εγώ, έχοντας παντρευτεί πολύ νέοι, κάποια στιγμή παραχωρήσαμε τόσο πολλά από τον εαυτό μας και προκαλέσαμε τόσο πολύ πόνο ο ένας στον άλλο, που και οι δύο είχαμε κάθε λόγο να μετανιώνουμε για τη μεγάλη απόφαση που πήραμε.

Κι όμως, δεν καταφέρνω να πείσω τον εαυτό μου να μετανιώσει. Πρώτα πρώτα, ο μόχθος μας να τιμήσουμε έμπρακτα τη δέσμευσή μας συντέλεσε κι αυτός στο τι γίναμε και οι δύο σαν άνθρωποι· δεν ήμασταν μόρια ηλίου, που αργοκυλούν νωθρά στη ζωή· δεθήκαμε και αλλάξαμε. Και κάτι

ακόμα –κι αυτό ίσως να είναι το κύριο μήνυμά μου προς όλους σας σήμερα– ο πόνος πληγώνει, αλλά δε σκοτώνει. Όταν σκεφτείτε την εναλλακτική λύση –ένα αναισθητοποιημένο όνειρο αυτάρκειας, υποκινούμενο από την τεχνολογία–, ο πόνος αναδύεται σαν φυσικό προϊόν και φυσική απόδειξη ότι είστε ζωντανοί σ' έναν κόσμο που αντιστέκεται. Αν περάσετε ανώδυνα από τη ζωή σημαίνει πως δεν έχετε ζήσει. Έστω και μόνο το να πείτε: «Καλά, θα φτάσω και στα θέματα της αγάπης και του πόνου, στα τριάντα μου ίσως» σημαίνει ότι επιτρέπετε στον εαυτό σας για δέκα χρόνια να πιάνει απλώς τόπο σ' αυτόν τον πλανήτη και να εξα-ντλεί τα αποθέματά του. Θα είστε (κι αυτό το εννοώ με την πιο καταδικαστική έννοια της λέξης) καταναλωτές.

Αυτό που είπα νωρίτερα, για το πώς η αφοσίωση σε κάτι που αγαπάτε σας ωθεί να αποδεχτείτε το ποιοι πραγματικά είστε, ίσως να εφαρμόζεται ειδικά στη συγγραφή μυθιστορημάτων, κι όμως ισχύει και για σχεδόν οποιαδήποτε δουλειά αναλάβετε με αγάπη. Θα ήθελα να ολοκληρώσω εδώ μιλώντας για μια άλλη αγάπη μου.

Όταν ήμουν στο κολέγιο, και πολλά χρόνια αργότερα, μου άρεσε ο φυσικός κόσμος. Δεν τον αγαπούσα, αλλά σίγουρα μου άρεσε. Μπορεί να γίνει πολύ όμορφη, η φύση. Και μιας και είχα ενθουσιαστεί από την κριτική θεωρία, κι έψαχνα να βρω στραβά στον κόσμο και λόγους να μισώ τους ανθρώπους που τον διοικούσαν, κατέληξα φυσιολογικά στην περιβαλλοντολογία, επειδή σίγουρα υπήρχαν πολλά στραβά στο περιβάλλον. Και όσο περισσότερο κοίταζα όσα ήταν στραβά –εκρηκτική αύξηση του πληθυσμού παγκόσμια, κατανάλωση των φυσικών πόρων επίσης σε εκρηκτικό βαθμό, αύξηση της θερμοκρασίας στον πλανήτη, μεταμόρφωση των ωκεανών σε σκουπιδοτόπους, καταστροφή των τε-

λευταίων και παλαιότερων δασών από την υλοτομία–, όλο και περισσότερο θύμωνα και μισούσα τους ανθρώπους. Τελικά, την εποχή περίπου που ο γάμος μου διαλυόταν κι εγώ κατέληγα στο συμπέρασμα πως ο πόνος ήταν ένα πράγμα, αλλά το να περάσω το υπόλοιπο της ζωής μου νιώθοντας ακόμα πιο θυμωμένος και πιο δυστυχιμένος ήταν εντελώς διαφορετικό, πήρα μια συνειδητή απόφαση να πάψω ν' ανησυχώ για το περιβάλλον. Δεν υπήρχε τίποτα ουσιώδες που θα μπορούσα εγώ προσωπικά να κάνω για να σώσω τον πλανήτη και ήθελα να συνεχίσω να ζω αφιερώνοντας τον εαυτό μου στα πράγματα που αγαπούσα. Προσπαθούσα ακόμα να διατηρώ χαμηλό προφίλ, αλλά δεν μπόρεσα ν' αποφύγω τελικά να υποτροπιάσω και να πέσω πάλι στην οργή και την απόγνωση.

Τότε όμως μου συνέβη κάτι παράξενο. Είναι μεγάλη ιστορία, αλλά βασικά ερωτεύτηκα τα πουλιά. Αυτό το έπαθα, όχι χωρίς σημαντική αντίσταση από μέρους μου, γιατί μόνο κουλ δεν είναι να είσαι παρατηρητής πουλιών, αφού οτιδήποτε προδίδει ένα αληθινό πάθος είναι εξ ορισμού μη κουλ. Όμως σιγά σιγά, χωρίς να το θέλω, ανέπτυξα αυτό το πάθος, και μπορεί το μισό ενός πάθους να είναι η εμμονή, αλλά το άλλο μισό είναι η αγάπη. Κι έτσι, ναι, τηρούσα σχολαστικά μια λίστα από τα πουλιά που είχα δει και, ναι, διένυα απίστευτες αποστάσεις προκειμένου να δω καινούργια είδη. Όμως, και δεν είναι λιγότερο σημαντικό αυτό, όποτε κοίταζα ένα πουλί, οποιοδήποτε πουλί, ακόμα κι ένα περιστέρι ή ένα σπουργίτι, ένιωθα έντονα την καρδιά μου να ξεχειλίζει από αγάπη. Και όπως προσπάθησα να πω σήμερα, από την αγάπη ξεκινούν όλα μας τα βάσανα.

Επειδή τώρα, όχι απλώς επειδή μου άρεσε η φύση, αλλά επειδή αγαπάω ένα συγκεκριμένο και ζωτικό κομμά-

τι της, δεν είχα άλλη επιλογή παρά ν' αρχίσω και πάλι να νοιάζομαι για το περιβάλλον. Τα νέα από εκείνο το μέτωπο δεν ήταν καλύτερα από τότε που αποφάσισα να πάψω να νοιάζομαι γι' αυτό –μάλιστα ήταν σημαντικά χειρότερα–, όμως τώρα τα απειλούμενα δάση και οι υδροβιότοποι και οι ωκεανοί δεν ήταν απλώς όμορφες εικόνες, για να τις βλέπω και να τις απολαμβάνω. Ήταν το σπίτι των πλασμάτων που αγαπούσα. Κι εδώ ανέκυψε ένα ασυνήθιστο παράδοξο. Ο θυμός μου, ο πόνος μου και η απελπισία μου για τον πλανήτη αυξήθηκαν μόνο και μόνο από την έγνοια μου για τα άγρια πουλιά, κι όμως, όσο πιο πολύ ασχολιόμουν με την προστασία των πουλιών και μάθαινα περισσότερα για τις άμπολλες απειλές που αντιμετωπίζουν τα πουλιά, έγινε παραδόξως πιο εύκολο, όχι πιο δύσκολο, να ζω με το θυμό, την απελπισία μου και τον πόνο.

Πώς συμβαίνει αυτό; Πιστεύω, πρώτα πρώτα, πως η αγάπη μου για τα πουλιά άνοιξε μια πύλη σε ένα σημαντικό, λιγότερο εγωκεντρικό κομμάτι του εαυτού μου που δεν είχα την παραμικρή ιδέα ότι υπήρχε. Αντί να συνεχίσω να περιπλανιέμαι στη ζωή μου σαν πολίτης του κόσμου, συμπαθώντας και αντιπαθώντας και μεταθέτοντας τη δέσμευσή μου σε κατοπινή ημερομηνία, υποχρεώθηκα ν' αντιμετωπίσω έναν εαυτό που είτε έπρεπε στα ίσα ν' αποδεχτώ είτε κατευθείαν ν' απορρίψω. Και αυτό ακριβώς κάνει η αγάπη σ' έναν άνθρωπο. Επειδή το θεμελιώδες για όλους μας είναι ότι είμαστε ζωντανοί για λίγο καιρό, αλλά δε θ' αργήσουμε να πεθάνουμε. Αυτό το γεγονός είναι η πραγματική αιτία στη ρίζα όλης της οργής και της απόγνωσης μας. Και μπορείτε είτε να φύγετε τρέχοντας μακριά από αυτό το γεγονός είτε, μέσω της αγάπης, να το αποδεχτείτε.

Όπως είπα, το θέμα με τα πουλιά ήταν πολύ αναπάντεχο για μένα. Γιατί για το μεγαλύτερο μέρος της ζωής μου δεν είχα δώσει και πολλή σημασία στα ζώα. Και ίσως είχα την ατυχία να προσεγγίσω τα πουλιά σχετικά τόσο αργά στη ζωή μου, ή ίσως και να στάθηκα τυχερός που έστω τελικά τα προσέγγισα. Όμως, από τη στιγμή που κεραυνοβολείσαι από έναν τέτοιο έρωτα, όσο αργά ή νωρίς κι αν σου συμβεί, η σχέση σου με τον κόσμο αλλάζει. Στην περίπτωση μου, για παράδειγμα, είχα εγκαταλείψει τη δημοσιογραφία μετά από λίγα πρώιμα πειράματα, επειδή ο κόσμος των γεγονότων δε με ενθουσίαζε με τον τρόπο που με ενθουσίαζε ο κόσμος της μυθοπλασίας. Όμως, αφότου η εμπειρία του προσηλυτισμού μου στον κόσμο των πετούμενων με δίδαξε ν' αντιμετωπίζω γενναία τον πόνο και το θυμό και την απόγνωσή μου, παρά να φεύγω τρέχοντας μακριά τους, άρχισα να αναλαμβάνω ένα νέο είδος δημοσιογραφικής αποστολής. Ό,τι μισούσα περισσότερο, κάποια συγκεκριμένη στιγμή, έγινε το θέμα για το οποίο ήθελα να γράψω. Πήγα στην Ουάσινγκτον το καλοκαίρι του 2003, όταν η κυβέρνηση Μπους έκανε πράγματα στη χώρα που με εξόργιζαν. Πήγα στην Κίνα λίγα χρόνια αργότερα, επειδή με κρατούσε ξύπνιο τη νύχτα ο θυμός μου για τον όλεθρο που σπέρνουν οι Κινέζοι στο περιβάλλον. Πήγα στη Μεσόγειο για να πάρω συνέντευξη από τους κυνηγούς και τους λαθροθήρες που εξολόθρευαν τα αποδημητικά ωδικά πουλιά. Σε κάθε περίπτωση, όταν συνάντησα τον εχθρό, βρήκα ανθρώπους που πραγματικά συμπάθησα – σε μερικές περιπτώσεις κυριολεκτικά αγάπησα. Χαρούμενους, γενναϊόδωρους, ευφυέστατους, πηδηχτούληδες ρεπουμπλικάνους συναδέλφους κειμενογράφους. Ατρόμητους, αξιοθαύμαστους νεαρούς Κινέζους φυ-

σιολάτρες. Έναν τρελό με τα όπλα Ιταλό νομοθέτη, εξαιρετικά διορατικό, ο οποίος μου ανέφερε τον υπέρμαχο των δικαιωμάτων των ζώων Πίτερ Σίνγκερ. Σε κάθε περίπτωση, η διάχυτη αντιπάθεια που με είχε κυριέψει τόσο εύκολα, δεν ήταν τόσο απλή υπόθεση πια.

Όταν μένετε στο δωμάτιό σας και οργίζεστε ή χλευάζετε ή σηκώνετε αδιάφορα τους ώμους, όπως έκανα εγώ για πολλά χρόνια, ο κόσμος και τα προβλήματά του είναι αδιανόητα ζοφερά. Όταν όμως βγείτε έξω και βάλετε τον εαυτό σας σε πραγματική σχέση με πραγματικούς ανθρώπους, ή έστω και μόνο με πραγματικά ζώα, υπάρχει ένας πολύ πραγματικός κίνδυνος να καταλήξετε ν' αγαπήσετε κάποιους από αυτούς. Και ποιος ξέρει τι μπορεί να συμβεί σ' εσάς τότε;

Σας ευχαριστώ.